

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНО-НАУКОВА УСТАНОВА
“ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА НАПРН УКРАЇНИ”
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “ФЕМІДА”
ЦЕНТР ПРАВОВОЇ ОСВІТИ І НАУКИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЦЕНТР ПРАВ І БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР З ПРАВ ЛЮДИНИ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

СІМНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ **Правничо-політичні цінності як фактор** **демократичного розвитку України**

Матеріали міжнародної наукової онлайн-конференції

24-25 листопада 2022 р.

КИЇВ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2023

Редакційна колегія:

- Андрущенко В. П.** ректор НПУ імені М. П. Драгоманова, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (*співголова Редакційної колегії*);
- Шемшученко Ю. С.** радник при дирекції Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, академік НАН України, академік НАПрН України заслужений діяч науки і техніки України, професор (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Андрусишин Б. І.** завідувач кафедри теорії та історії держави і права, керівник Навчально-наукового центру прав і безпеки людини в інформаційному суспільстві, академік Української академії історичних наук, академік АН ВШ України, академік Української академії політичних наук, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Скрипнюк О. В.** директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Пилипчук В. Г.** директор Державно-наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Бучма О. В.** вчений секретар щорічної міжнародної наукової конференції “Юридичні читання”, член правління ГО “Феміда”, старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, кандидат філософських наук, доцент (*вчений секретар*);
- Пархоменко Н. М.** завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України;
- Бабкіна О. В.** завідувач кафедри політичних наук НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Вернидуб Р. М.** проректор з навчально-методичної роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Карнаух А. А.** заступник декана з наукової та виховної роботи соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат політичних наук, доцент;
- Лавриненко В. Г.** проректор з міжнародних зв’язків НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор;
- Встрів І. Г.,** проректор з навчально-методичної роботи гуманітарних факультетів НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Гамула І. А.,** проректор з перспективного розвитку та інфраструктури університету, кандидат педагогічних наук, доцент;
- Корець М. С.,** проректор із науково-педагогічної та адміністративно-господарчої роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, професор кафедри загально-технічних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Торбін Г. М.,** проректор з наукової роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, професор кафедри математичного аналізу та диференціальних рівнянь, доктор фізико-математичних наук, професор;
- Оніщенко Н. М.,** заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
- Євтух В. Б.,** декан соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України;
- Огірко Р. С.,** професор кафедри теорії та історії держави і права НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент;
- Стеценко В. Ю.** завідувач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор юридичних наук, професор;
- Токарчук О. В.** доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права НПУ імені М. П. Драгоманова, керівник інформаційно-просвітницького центру з прав людини;
- Шитий С. І.,** модератор сайту соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент.

Ч 75 СІМНАДЦЯТИ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ. Правничо-політичні цінності як фактор демократичного розвитку України : матеріали міжнародної наукової онлайн-конференції, 24-25 листопада 2022 року / ред. кол. : В. П. Андрущенко, Б. І. Андрусишин, Ю. С. Шемшученко та ін. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. – 142 с.

У збірнику вміщені матеріали, в яких розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень викладачів, докторантів, аспірантів, студентів закладів освіти та наукових установ України та зарубіжжя, які працюють у галузі юридичних, політичних наук тощо.

5. Dirth, Thomas, Nyla R. Branscombe. Disability models affect disability policy support through awareness of structural discrimination. *Journal of social issues*. 2017. Vol. 2, no. 73. P. 41–42.
6. Retief, Marno, Letšosa R. Models of disability: a brief overview. *Hervormde teologiese studies*. 2018. Vol. 1, no. 74. P. 1–8.

О. В. Токарчук,
керівник Інформаційно-просвітницького центру з прав людини
НПУ імені М. П. Драгоманова,
доктор юридичних наук, доцент
(м. Київ);

М. В. Ляхвацька,
студентка II курсу спеціальності “Право”
НПУ імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)

«САКСОНСЬКЕ ЗЕРЦАЛО» ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ДЖЕРЕЛ ПРАВА

Будь-яке історичне дослідження це конструювання образу минулого за посередництво тих месенджів, які посилали нам люди того часу через створену ними систему кодів і знаків, головними носіями яких є історичні джерела, насамперед писемні. Саме тому вони були, є та будуть основою будь-якого історичного знання.

Одним із таких джерел стало “Саксонське зерцало”. Це середньовічна юридична книга досить високого рівня, котра мала велике розповсюдження та вплив на середньовічну та сучасну судову практику не лише в Німеччині, але й далеко за її межами. Назва “Саксонське зерцало” – це аналогія тому, як відбивається реальне правове життя в дзеркалі. Побудова книги є асоціативною та пластичною, вона не має систематики в сучасному розумінні. “Саксонське зерцало” вважалося удосконаленням римського права, тому містить у собі частково римське й біблійне право. Зокрема найновіші дослідження німецьких вчених підкреслюють наявність церковно-правового впливу в цій кодифікації [1, с. 289].

У “Саксонському зерцалі” були записані найбільш поширені норми звичаєвого права і судової практики північно-східної Німеччини. За своєю структурою воно відобразило поділ німецького феодального права на дві частини: земське право (право земель) і ленне право. Частина перша – звід земського права (3 книги по 70-90 статей кожна) містить норми державного права, які застосовували в земських судах відносно вільних, підсудних

общинному (шеффенському) суду. Частина друга – ленне право (3 глави, 208 статей) регулювало стосунки між “благородними” вільними, тобто вищим станом феодалів. Оскільки “Саксонське зерцало” побудоване як суддебник, більшість питань в ньому розглядаються з позиції захисту порушених прав. Зміст пам’ятки охоплює цивільне, кримінальне, процесуальне і державне право (зокрема, своєрідна “конституція імперії”) [2, с. 133]. Характерною рисою “Саксонського зеркала” було його негативне ставлення до претензій Римського Папи на верховенство у феодальному світі, цим воно виражало інтереси великих німецьких феодалів [1, с. 289].

Отже, ми бачимо, що “Саксонське зерцало” відображало погляди та систему цінностей людей XIII ст., тож не дивно, що відразу після появи воно набуло чималого поширення й авторитету в правових питаннях, та й не тільки в них. Зокрема, на нього посилалися шефени Галле в постанові, виданій місту Ноймаркту 1235 року, на нього спирався чернець Альберт фон Штаде в хроніці міста Штаде (1240–1241), воно мало неабиякий вплив на ухвали князівських з’їздів у Брауншвайгу щодо вибору короля та коронування імператора (1252.) тощо. На цьому тлі починається значне поширення примірників “Саксонського зеркала”. Його положення дедалі частіше використовують судді та посадовці, воно стає зразком для укладання нових правових книг у різних регіонах Німеччини [3, с. 93-94].

На мій погляд, Ярослав Падох цілком слушно відзначав, що “цінність “Саксонського Дзеркала” полягала в правильному переданні тодішнього права, автор якого був незрівняним знавцем. Хоч авторові й не вдалося збудувати вичерпну систему саксонського права, але все таки він дав по можливості повноцінний, замкнений в собі, образ тодішнього права, що довгими століттями був зразком не лише для правничих праць багатьох правників, а, що важливіше, був зразком для поодиноких прав. Розвиток німецького міського права, передовсім магдебурзького, відбувся під безпосереднім впливом “Саксонського Дзеркала”...”

Збірник мав величезний вплив на право інших країн. Найвагоміше “Саксонське зерцало” вплинуло на право та практику держав Центральної та Східної Європи, зокрема на українських землях, де разом з магдебурзьким правом діяло до XVIII ст. Доведено, що хоча на сучасному етапі “Саксонське зерцало” вже не є чинним, але внаслідок його довготривалої дії (понад 700 років) сучасне німецьке право містить численні правові ідеї та елементи правових норм, які безсумнівно, започатковані зі згаданого правового збірника. Це підтверджує подібність норм “Саксонського зеркала” з нормами Основного Закону ФРН, “Німецького цивільного уложення”, “Німецького кримінального уложення” й інших законодавчих актів. На українських землях порівняно з іншими східноєвропейськими країнами відбувалося

найтриваліше застосування саксонсько-магдебурзького права. Водночас із міськими привілеями магдебурзького права важливою групою правових джерел в Україні були збірники магдебурзького права. Основою для їхнього укладання слугували насамперед польські обробки саксонського права та “Саксонського вайхбільда”, а саме – переклади М. Яскера і П. Щербича, праці Б. Гроїцького, П. Кушевича. До кінця XVIII ст. з’явилася низка збірників, які так чи інакше ґрунтувалися на проєкті кодифікації українського права 1743 р. Спільною ознакою для всіх було посилання на норми “Саксонського зерцала”. Це простежується, зокрема, у “Зібранні малоросійських прав” 1807 р., яке поряд з численними посиланнями на норми кульмського і магдебурзького права містить 457 посилань на норми “Саксонського зерцала” [4, с. 12].

Отже, можна дійти висновку, що “Саксонське зерцало” відображало специфічні форми феодальної земельної власності, структуру феодального суспільства, місцеві особливості адміністративного управління, судового процесу та ін., воно стало зразком для укладення правових збірників не лише в Німеччині, але й в інших країнах Європи. Завдяки побудові на судовій практиці земських судів Саксонії це видання дає уявлення про систему права, яка склалася у XIII ст., воно є важливим джерелом для дослідження середньовічної історії права та суспільних відносин.

Література:

1. Гуменюк Г. П. До питання про розробку та прийняття “саксонського зерцала” (XIII ст.). *Актуальні проблеми держави та права*: зб. наук. пр. О.: Юрид. л-ра, 2007. Вип. 36. С. 287-293. Режим доступу : <http://www.apdp.in.ua/v36/56.pdf>
2. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль, 2010. 392 с. Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23271/1/Posibnuk%20Grubinko.pdf>
3. Зайцева Т. Д. Антропологія міст і міського права на руських землях Корони Польської в XIV – першій половині XVII ст.: кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Київ, 2019. 465 с. Режим доступу : <http://surl.li/bwqpi>
4. Гуменюк Г. П. “Саксонське зерцало” та його вплив на розвиток джерел права: рукопис. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2010. 16 с. Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_low/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2010/10GGPTSE.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOADф=1